

Lizzie Ørvad Andersen

En autoritær pædagogik

Analyse af seriehæftet »Den store Kanon«

Efterfølgende analyse indgik oprindeligt som eksemplarisk analyse i et speciale om tekstanalyse og bevidsthedsteori. Med afsæt i *Tegneseriebogen* (GMT 73), her især myteteorien, forsøger specielt at komme et skridt nærmere en materialistisk funderet, operationaliserbar ideologiteori.

I denne eksemplariske analyse forsøger jeg da dels at præcisere nogle typiske figurer i den borgerlige mediekultur, dels at påvise disse ideologiske figurers sammenhæng med de grundlæggende klasseforhold.

Tegneserierne indgår i den rent underholdningsprægede del af de borgerlige medier (tegneserier, ugeblade, film m.v.). Disse medier opdrager, mens de underholder. Som underholdende socialiseringsagentur henvender de borgerlige medier sig principielt til alle klasser som konsumenter. Den borgerlige underholdning har da en dobbelt opgave: Den skal på een gang aflede opmærksomheden fra klasseforholdene og forsvare dem. Underholdningen skal først og fremmest socialisere til holdningsmæssigt accept af borgerskabets klasseherredømme. Dette sker igennem forskellige former for fortrængning og ideologiserende omskrivning af det kapitalistiske samfunds klasse modsætninger. Den borgerlige ideologi camouflerer de klasse modsætninger, den holdningsmæssigt bearbejder. Klassekonflikter benævnes ikke, men bearbejdes billedligt igennem forskellige former for konflikttransformation og fortrængning. Således fortrænger de borgerlige underholdningsmedier konsekvent produktionssfære- og, i videre forstand, arbejdsfærealiteten. Medierne udgrænser arbejderklassens arbejderfaringer og -identitet. Klasse modsætninger transformeres altid først til modsætninger imellem enkeltindivider.

De borgerlige mediers ideologiske bornethed påtvinger den eksemplariske analyse nogle vanskeligheder. Den eksemplariske analyse sigter mod en tematisering af analyseobjektet i problematikker, der berører de grundlæggende samfundsmæssige modsætningsforhold. Den eksemplariske analyse skal med andre ord påvise de ideologiske fordrejningers sammenhæng med de grundlæggende

klassemodsætninger. Den eksemplariske medieanalyse balancerer da i det dilemma, at den på den ene side skal påvise de ideologiske mystifikationers grund i de samfundsmæssige forhold, på den anden side arbejder den med objekter, der fortrænger, almengør eller på anden måde afhistoricerer disse virkelige forhold.

Den eksemplariske analyse begrænser sig derfor ikke til tolkningen af objektets egne modsætningsfigurer. Analysen interpolerer de typiske og historiske modsætninger i ideologibjektet, som dette objekt fortrænger og fordrejer. Dvs. i analysen af objektet tages det for givet, at de modsætningsfigurer, hæftet introducerer, udgør altid allerede ideologisk forkortede formuleringer.

I analysen af »Den store Kanon« koncentrerer jeg mig om at påvise disse to forhold: 1) Den personmodsætning, hæftet medierer, udgør en altid allerede ideologisk transformeret modsætning. Og 2) fortrængning er ideologiens pædagogiske strategi: I analysen vil jeg påvise det mystiske forløbs fortrængning af klasserealiteten allerede i problemformulering og typetegning. Dernæst vil jeg forklare klasserealitetens alligevel latent styrende indflydelse på typetegning og forløb. Den eksemplariske analyse vil m.a.o. sigte mod en forklaring af de væsenskonflikter, der kun gennem flere transformationer manifesteres på den ideologiske overflade. Serien stammer fra Commando-serien nr. 397, Interpretation 1975.

Jeg har valgt netop »Den store Kanon« som eksemplarisk analyseobjekt, fordi dette hæfte rummer en relativ kompleks, social typetegning, mens det i øvrigt ligner de fleste seriehæfter. I en del andre tegneseriehæfter må klasseforholdene interpoleres af talrige transformationer. I »Den store Kanon« tegner de sig forholdsvis tydeligt under overfladen.

Jeg opdeler analysen af »Den store Kanon« i to hovedafsnit. I *analysedel I* forfølger jeg hovedkonflikt, konfliktforløb og konfliktløsning. Jeg analyserer den såkaldte mytologiske konflikttransformation og -mediering. Herunder analyserer jeg sammenhængen imellem hæftets manifesterede konfliktlag og dets latente konfliktlag. I denne analysedel påviser jeg den mytologiske konfliktløsnings karakter af autoritær institutionsopdragelse. I *analysedel II* forklares hæftets hele konfliktkompleks i sammenhæng med de virkelige klasseforhold. I hæftets individualiserede modsætningsformulering omskrives de klassemodsætninger, hæftet i virkeligheden har til opgave at legitimere. Klassemodsætningen fortrænges i såvel mytologisk konfliktformulering som bearbejdning. Sidste del af min analyse har da til opgave at forklare denne fortrængnings alligevel strukturende indflydelse på figurer og forløb. Med andre ord, jeg benævner de virkelige, ideologystyrende klasseforhold. Jeg vil således demonstrere klassemodsætningens skjulte tilstedeværelse i hæftets autoritære institutionspædagogik. »Den store Kanon« opdrager fremfor alt til subjektiv akcept af klasseherredømmets institutionelle reproduktion.

Analyse af »Den store Kanon« - Analysedel I

Forløbsstruktur:

I »Den store Kanon« præsenteres to miljøer: Et hjemme-miljø (proletarkvarter i East-End, London), og et ude-miljø (2. verdenskrig, Europa). Hæftet deles i grove træk i et: *Hjemme* (s. 1-7), *Ude* (s. 7-61, afbrudt af en enkelt hjemme-scene, orlov), og *Hjem* (s. 61-64).

Som de fleste krigsserier koncentrerer »Den store Kanon« sin handling omkring en privat konflikt imellem to personer: Proletarsønnerne Nick Bancroft og Joey Lowther. Konflikten introduceres i Hjemme-miljøet, transformeres og harmoniseres i krigens mytologisk handlingsmættede rum. Heller ikke heri adskiller »Den store Kanon« sig fra de fleste krigsserier. Disse udfolder sædvanligvis konfliktforløbene i krigsrummet, men forudsætter ofte hovedkonflikten som en civil konflikt af ældre dato.

I det følgende forfølger jeg konflikt- og konflikttransformation.

Personer og personkonflikt i hjemmemiljøet

Hjemme-miljøet er et proletarkvarter i East-End London, 1934. I dette miljø introduceres vi for to hovedfigurer med samme sociale baggrund, men med forskellige sociale intentioner.

Nick Bancroft: Er proletarsøn med sociale opstigningsambitioner. Eller rettere, han er søn af en proletar med sociale opstigningsambitioner på sønnens vegne. Nick følger faderautoriteten og studerer på aftenskole til ingeniør (teknisk intelligens). Nick er *socialt velintegreret*. Han arbejder, studerer på aftenskole, er institutionelt integreret. I proletarkvarterets voksenmiljø har han endvidere status som ungdomsideal (jfr. kvindernes kommentar s. 3: »Der går den nydelige unge fyr. Hvis bare alle de andre var som ham.«). I sin institutionsintegration og -ambition inkarnerer Nick tydeligvis et socialt *realitetsprincip*. Han akcepterer fader- og voksenautoriteten, men gør det med personligt tab af lyst (jfr. s.4.: »I al hemmelighed beundrede Nick Joey Lowther, fordi han kunne bruge sin frihed til, hvad han ville.«). I forhold til Joey Lowthers bandekollektiv er Nick individualiseret og isoleret. Nick misunder de andre deres frihed.

Joey Lowther: Inkarnerer Nicks modsætning. I modsætning til Nick fremtræder Joey *socialt-institutionelt uintegreret*. Joey befinder sig i opposition til alle bestående systemer. Som leder af en rocker-agtig bande hærger Joey proletarkvarteret, og her især Nick og hans familie. Joey udfordrer det officielle lov og ordens-kodeks (anmeldes til politiet). Det voksne proletarmiljø placerer ham som moralsk outsider. Joeyes hæmningsløse udfoldelse er i overensstemmelse med et anarkisk frit udfoldelsesprincip, *lystprincippet*. Hans frie udfoldelse prædikeres af voksenmiljøet som satanisk ond, djæveldrift (jfr. kvinderne s. 3

»... de djævle«). For Nick derimod repræsenterer Joeyes udfoldelse en misundelsesværdig frihed. Joey fremtræder, set fra Nicks side, som det hæmningsløst *frie individ*. I personen Nick antydes hermed en spænding imellem privat lyst og pligtrealitet. Herover fremstår Joey som ren, men socialt destruktiv lyst.

På et *manifest* niveau introducerer hæftet kort sagt en konflikt af typen lyst-princip (Joey) - realitetsprincip (Nick). Latent har konflikten imidlertid en anden, social karakter: Joeys aggression retter sig mod Nick som hierarkisk systeminkarnation. Joeys overfald har latent anarkisk antihierarkisk adresse (jfr. overfaldsscenen s. 3, hvor volden mod Nick startes med et »Hej, professor«.). Imellem den socialt tilpassede (opstigende) proletarsøn og den socialt utilpassede ditto består en latent social konflikt. Latenskonflikten kan beskrives som en privat-social konflikt imellem hierarkisk *systemrepræsentant* og 'op-rørsk' *systemautsider*.

Jeg vil i det næste forfølge dette konfliktkompleks og dets transformation. Analysen koncentrerer sig herunder om Joeys ('det fire individs') socialiseringsforløb.

Krigen som mytologisk miljø

»Den store Kanon« handler som næsten alle krigsserier om 2. verdenskrig. Krigsserierne stiliserer og uvirkeliggør imidlertid dette historiske rum. Krigsserierne udnytter først og fremmest krigen som ideologisk potent handlingsrum.

Krigen udgør et borgerligt chauvinistisk mandsideals realiseringssted. Krigens militaristiske institution fremstår ideologisk som på een gang gruens og det heroiske sammenholds sted.

Den imperialistiske krigsrealitet er klassekamp. Krig er klassekamp og kamp imellem forskellige nationale borgerskaber. Af den sidste realitet opstår det nationale klassesamarbejdes ideologiske mening og mulighed. Krigen bliver da det sted, hvor klasseundertrykkelsen antager karakter af nationalt nødvendigt (klasse) samarbejde. Krigen nødvendiggør indre nationalt (klasse-) sammenhold mod en ydre fælles fjende.

»Den store Kanon« skummer ideologien af krigsrealiteten. I »Den store Kanon« udnyttes såvel samarbejdetsideologien som en militaristisk hero-chauvinisme. Samarbejdsideologien spiller en rolle på det latente konfliktniveau, mens krigens hero-mytologi udgør en mere manifest konfliktramme: I »Den store Kanon« betegner krigen det sted, hvor mænd er mænd eller kujoner. Konflikten mellem Joey og Nick skrives ind i denne manifeste forståelsesramme.

Joey i krigsrummet: I krigens brutaliserede mandsunivers fremstår Joey ikke længere som outsider, men som systemintegreret på lavere niveau (commandosoldat/sergent). Krigsrummet funktionaliserer Joeys tidligere asociale voldsdrift. Som commandosoldat morer Joey sig stadig sammen med »drenge«. Hans og »drengenes« rå kampudfoldelse ledsages af friskfyragtige replikker. Kammeratskabet er godt og humøret højt (jfr. s. 9-25), f.eks. s. 15 og 16 om granatsmidning blandt tyskerne: »Med en vis løssluppenhed kastede Joey en håndgranat« ... »I kan dele dem her«, og s. 19 »Vi fik ham! Fint arbejde,

dreng« etc.).

I krigen er der brug for Joeys voldspotentialer. Krigsrummet forandrer væsentligst figuren Joey, idet det forandrer hans egenskabers sociale status.

Nick i krigsrummet: Nick har fuldført den sociale opstigning til ingeniør/teknisk intelligens. Nick er med andre ord stadig systemintegreret- og morer sig stadig ikke (deltager ikke direkte i kamphandlingerne). Krigsrummet markerer Nicks systemintegration på højere niveau: Teknisk *civil* ekspert.

Krigens mytologiske konflikttransformation

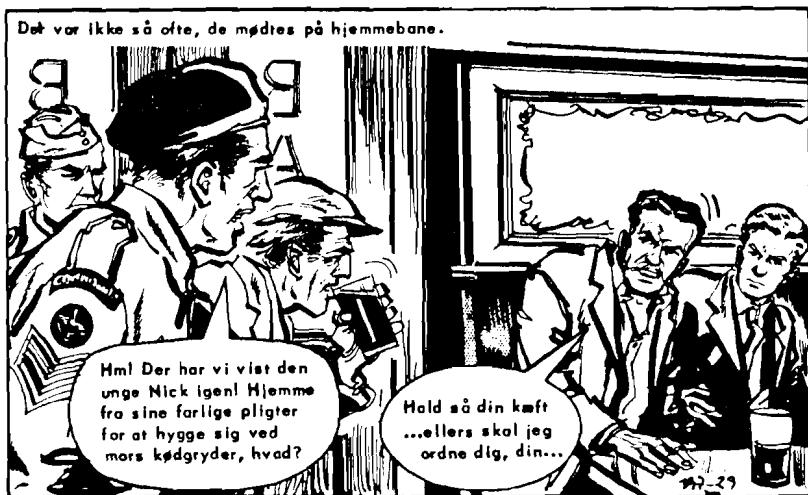
I hjemmemiljøet fremtrådte konflikten mellem Joey og Nick på det manifeste konfliktniveau som en konflikt af typen lystprincip-realtetsprincip. Nick misundte Joey hans frihed. På det latente konfliktniveau karakteriserede jeg konflikten som en social konflikt imellem systemrepræsentant og system 'oprører'. Joey angreb Nick i dennes egenskab af hierarkisk systemrepræsentant. Latenskonflikten bestod som en konflikt individ-(hierarkisk) system.

Manifest konflikttransformation i krigsrummet: I militæret præsenteres de to hovedpersoner igen, nu begge systemisk integrerede, omend på forskelligt hierarkisk niveau. De to gamle fjender mødes i krigen som henholdsvis teknisk civil flyekspert og commandosoldat. Da det går op for Joey, at Nick er civil ekspert, demonstrerer han hele sin moralske foragt for den ikke-kæmpende: (jfr. s.28 »Du lavede dig et lille nemt job med din forbandede uddannelse! Farvel, dit bløddyr«). Joeys despekt symboliseres af et tysk tørklæde, en kampfetich, som han overdrager til Nick (jfr. s.27 »Det her tilhørte en tysk pilot .. så vidt jeg ved er han død! .. »Måske kan det til tider minde dig om, hvad virkelig kæmpende mænd må gå igennem...«). Joey udviser respekt for den kæmpende fjende, moralsk foragt for den engelske skrivebordssoldat.

På det manifeste konfliktniveau skrives den nye konflikt Joey-Nick kort sagt ind i en krigerisk mandsmods-mytologi. En modig tysker står i denne mytologiske logik højere i kurs end en fej englænder. I den chauvinistiske krigsideologi opskrives frontsoldaten som modig, mens skrivebordssoldaten er fej.

Den oprindelige konflikt imellem hierarkisk systemrepræsentant og outsider transformeres på et manifest konfliktniveau til en *moralsk-ideologisk* konflikt: *Kampmod-fejghed* (jfr. s. 27 Joey til Nick »præcis som i gamle dage ... du stikker aldrig næsen i noget! Holder dig altid udenfor ballade!«). Krigsrummet transformerer Joeys tidligere anarkiske opposition til en moralsk foragt for hierarkiets civile kampunddragere. (Joeys tidligere voldelige 'protest' mod den etablerede orden transformeres i krigsrummet til moralsk protest, idet krigssystemet integrerer den voldelige 'protest' som systemfunktionel).

Joeys afvisning af Nick markerer en moralsk overlegenhed. I den manifeste 'etiske' konflikt fremtræder den faktisk underordnede frontsoldat som civilekspertens overmand. Krigsrummet *omvender* på denne måde Joeys og Nicks tidli-

gere miljømæssige status. Nu er commandosoldaten Joey gadens helt, mens Nick er en solle 'civilist' (jfr. orlogsscenen s. 29-31).

På det manifeste mytologiske konfliktniveau (mod versus fejghed) er Joey Nick overlegen. I systemets virkelighed forholder det sig imidlertid omvendt. Det mytologiske konflikttema omvender de tos systemiske real-status. Konflik-

ten imellem Joey og Nick består kun på overfladen i Nicks underlegenhed. På det latente (sociale) konfliktniveau er problemet stadig Joeys.

Latent konfliktniveau: I krigsinstitutionen som billede på det borgerlige klassehierarki fungerer den tekniske ekspert faktisk som overordnet i forhold til frontsoldaten (kanonføden). Nicks faktiske overlegenhed markeres i få sætninger: »Uden så meget som at se på Joey (den underordnede frontsoldat, LØA) gik Nick hen til skrivebordet«. (s. 26). Og obersten (til Nick): »Dit job her er langt mere værd end et dusin piloters ved fronten« (jfr. s. 32). I institutionel forstand er Nick Joey overlegen. Uden mytologisk omskrivning udgør frontlivet naturligvis også et ringere liv end skrivebordslivet. Joeys 'moralske' overlegenhed camouflerer hans sociale underlegenhed. Den mytologisk offensive afvisning af feje 'civilister' skjuler en latent social aggression.

Også i krigsrummet består kort sagt en latenskonflikt, en latent hierarkikonflikt. Denne konflikt formuleres manifest som en moralsk-personlig konflikt, hvori den systemisk underordnede fremtræder som moralsk overlegen. Den 'rigtige', tyske fjende fungerer i denne sammenhæng dels som konfliktmarkør, dels som konfliktløsningsmiddel. Tyskeren Siegfried markerer den 'etiske' konflikt (jfr. hans tørklædes status af kampfetich s. 27 og s. 60-61. Joey afleverer først tørklædet til Nick. Det symboliserer her hans foragt. Nick afleverer det under en senere aktion, hvor han er aktiv. Joey tilbageleverer til det sidst som tegn på forsoning og respekt s. 60-61). Siegfried bidrager også indirekte til *konfliktkompleksets* løsning. I og med kampen om Siegfrieds specialbyggede kanonfly forløses såvel manifest moralsk konflikt som latent hierarkikonflikt.

Jeg vil i det følgende vise 'krigsfjendens' medierende funktion i forhold til den samlede konflikttematik.

Fjenden som medium for konfliktløsning - (Det 'frie' individs hierarkiakcept)

Den ydre fjende katalyserer og medierer den 'etiske' konflikt imellem Joey og Nick. Fjenden personificeres af den tyske frontflyver Siegfried Lange. I modsætning til englænderen (Joey) morer Siegfried sig ikke ved fronten. Siegfried tegner et diskret billede af en psykologisk krigsrealitet: Angsten, ubehaget. I hæftets kampmytologi forklares Siegfrieds angst imidlertid som udtryk for karkersvagthed (jfr. s. 1: »en lidt svag tysk pilot«).

På latensniveauet leverer tyskerens angst alligevel en slags begrundelse for hierarkikonflikten. Tegningen af Siegfried afslører således arbejdet ved fronten som fyldt med ubehag, det ubehag, civilsoldaten ikke påtvinges. (Joeys moralske respekt for tyskerens kampmod (jfr. s. 27) kan i denne sammenhæng læses som mytologisk fordrejet solidaritets udtryk. Joey markerer som den ene frontsoldat solidaritet med den anden (mand på gulvet).

Siegfried forbliver imidlertid ikke ved fronten. Overvældet af frontlivets elen-

dighed, deserterer han med sit specialbyggede tyske kanonfly til Norge. Den moralske holdningskonflikt Joey-Nick kan herefter løses. I løsningen af denne forløses også den latente sociale spænding. Mens figuren Nick episk-dynamisk set formidler konfliktløsningen, formidler figuren Joey den psykologisk set. Mens Nick er primært subjekt på det manifeste konfliktniveau, er Joey det på latensniveauet.

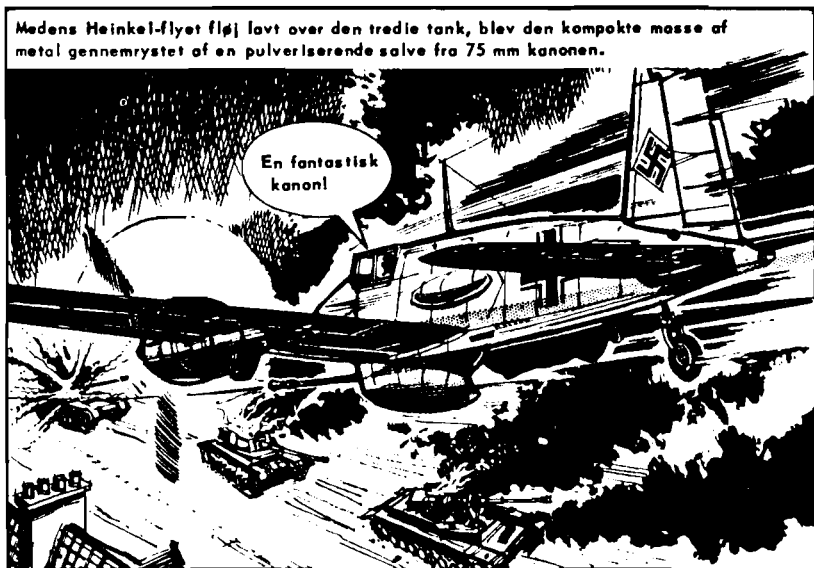
Nicks løsning af manifest konflikt: Moralsk provokeret af Joey og tilskyndet af det hjemlige statustab bevæger Nick sig ud i kampen (jfr. barscenen, s. 29-31). Nick rejser frivilligt til det besatte Norge for at studere Siegfrieds kaprede specialmaskine. Efter studierne beslutter han igen frivilligt at flyve flyet tilbage til England. Også denne beslutning katalyseres af en moralsk udfordring (Siegfrieds: »Det fly kan du godt opgive ...«. Det var blevet mere end en tanke nu - det var blevet en ambition, jfr. s. 46). Også denne beslutning involverer stor personlig risiko. Med dødsforagt (og tørklæde-fetichen på) vender Nick i kanonflyet tilbage til England. På vejen hjem passerer han Joeys konnandoafdeling i kamp. Kollektivet på landjorden trænges af tyske tanks. Nick undsætter dem ved fra luften at »pulverisere« hver eneste tyske tank. Som en sidste hilsen til de forbløffede, men lettede commandoer kaster han det tyske tørklæde. Dette genkendes af Joey, der hurtigt kombinerer sig frem til redningsmandens identitet.

Den moralsk-mytologiske konflikt *mod versus fejhed* er hermed løst. Nick har til overflod demonstreret personligt fysisk mod. Men vigtigere: Også på det latente niveau finder konflikten hermed sin løsning. Konfliktløsningen tilvejebringes her igennem det 'frie' individs (Joeys) hierarkiakcept.

Joeys løsning af latent konflikt: Hjemme på orlov afleverer Joey igen tørklædet til Nick. (jfr. s. 61-62). Hermed symboliseres den manifeste konflikts løsning: Joey viser sin respekt, viser at han indser Nicks mod og karakterstyrke. Han indser imidlertid mere end det. Joey indser omsider den hierarkisk overlegne Nicks tilsvarende *overlegne mod og kløgt*: »Jeg indrømmer blankt, at jeg ofte har været ude efter Nick, men det sker aldrig mere! Han har mere karakterstyrke og hjerne end os allesammen her tilsammen:« (jfr. s. 63). Joey indrømmer den overordnede i enhver forstand overordnede kvalifikationer.

Den overordnede har ikke blot »karakterstyrke« men også »hjerne«. Joey indser dette og indser samtidig sin eksistentielle afhængighed af hierarkiets øverste. Kæmpede commandosoldaterne uden leder ville være dårligt stillet.

Modstillingen hovedløs aktivisme overfor leder-raison er gennemgående figur i hæftet (jfr. s. 49 Løjtnanten: »Rolig, sergent, vi tramper ikke bare løs på målet« og s. 40 Jon Sunde og de menige modstandsfolk: ».. modstandsfolkene, hvis eneste mål i livet var at ødelægge tyskere .., men Jon Sunde, deres leder var ikke noget fjols«. »Tag det nu roligt..«) Og endelig Joey selv: (jfr. s. 64 »Hvis det ikke havde været for ham (Nick) havde jeg aldrig kunnet byde jer på en

drink!«). Forvalter den 'hovedløse' sin frihed alene, forvalter han den individuelt og socialt destruktivt. Uden Nick ville commandokorpset være gået under.

Mens Nick igennem frivilligt og modig kampdeltagelse forløser den manifesterede mandsmodskonflikt, formulerer Joey løsningen på det latente konfliktniveau:

Den underordnedes systemakcept. Med den underordnedes 'moralske' kapitulation er 'krigen' i »Den store Kanon« bragt til ophør og den borgerlige hierarki-orden genoprettet: Idet Joeys 'moralske' overlegenhed trækkes fra, står finalt kun de to 'fjenders' reelle sociale placering tilbage. Her befinder Nick

sig øverst. Med den overordnedes (intelligensens) opvisning af fysisk mod, demonstreres det, at han kan noget 'håndarbejderen' kan, mens det omvendte ikke er tilfældet. Den hierarkiske orden kvalificeres herved som berettiget, fornuftig.

Det anarkisk 'frie' individ (Joey) indser finalt denne borgerlige hierarkiraison: Ledere bliver ledere, fordi de er klogere (og mindst lige så modige) som dem, de leder. Derfor besidder det hierarkiske system en universel fornuft.

Fra anarkisk fri, men destruktiv social adfærd bringes Joey til indsigt i nødvendighed: det hierarkiske systems nødvendighed.

»Den store Kanon« - en autoritær (samarbejdes) pædagogik

Skjult i en individualistisk krigsmytologi promoverer »Den store Kanon« en hierarkisk systemraison. »Den store Kanon« propagerer som de fleste krigsserier en autoritær institutivpædagogik. Først når det frie individ akcepterer en modsætningsfyldt social orden som værende fornuftig, kvalificeres det selv som fornuftigt.

Fortolkes historien videre i klassetermer kan den læses som en historie om arbejdsdelingens fornuft: »Til sidst havde en enkelt mand vist, at krigen ikke blev udkæmpet udelukkende af mænd i uniform«, (jfr. s. 64). Proletaren og intelligensen arbejder sammen: På forskellige betingelser, men til fælles bedste. I sin hierarkilogik propagerer »Den store Kanon« under alle omstændigheder en autoritær (klasse) samarbejdsforståelse. Krigen udgør en velegnet mytologisk kulisse for en borgerlig socialpartnerideologi. I en borgerlig krigsmytologi koncentrerer en nationalchauvinistisk sammenholdsforståelse.

»Den store Kanon« kan læses om en sådan historie om klassesammenholdets (og dvs. klasseundertrykkelsens) nødvendighed. Klassesamarbejdet prøves netop hårdt, når folk med samme sociale udgangspunkt realiserer forskellige sociale hierarkipositioner. Såvel Joey som Nick indser i krigen borgerskabets fornuftige ledelsesmonopol, omend de gør det fra forskellige hierarki-placeringer. Krigens mytologiske rum udgør en selvfølgelig ramme om såvel autoritær individ som klassesocialisering.

Analyse af »Den store Kanon« - Analysedel II

Klassesynsvinklen

I første del af analysen har jeg eksemplificeret mytologianalysens tematiske rækkevidde. Jeg har analyseret den mytologiske konfliktbearbejdning, konflikttransformation og derealisation: Krigens mytologiske miljø udgør et så tilpas fjært og socialt rum, at en strukturelt realistisk social konflikt kan løses autoritært uden at blive direkte genkendt som det, den er: en hierarkikonflikt.

Jeg vil herefter påvise den borgerlige ideologis mest radikale derealisation eller fortrængning: Fortrængningen allerede i og med den ideologiske problemformulering. I denne analysedel vil jeg fremhæve de klasseforhold, ideologien ikke benævner, og dog bearbejder. Jeg vil således påvise »Den store Kanons« afgørende aprioriske fortrængning, fortrængningingen af proletarisk autentiske klasseudtryk. »Den store Kanon« opdrager ikke kun ved at tilbyde borgerlig identifikation, men også ved hermed at fortrænge anden klasseidentitet.

I den første del af analysen demonstrerede jeg »Den store Kanon« som autoritær opdragelse til samarbejde inden for modsætningsfyldte borgerlige institutioner. »Den store Kanon« opdrager typisk til individuel identifikation med det

borgerlige samfunds hierarkiske raison. I denne del af analysen vil jeg vurdere denne opdragelse set fra det modsatte klassestandpunkt. Denne analysedel skal anskueliggøre historien som aktivt forsøg på at blokere dannelsen af proletarisk klasseidentitet. Spørgsmålet kan stilles enten således: Hvorledes udnytter det borgerlige medium sit formuleringsmonopol - eller: Hvorledes destruerer det borgerlige ideologiprodukt alternative klassestandpunkter uden at benævne dem?

To proletariske typer, som ideologien formulere dem?

Som historien om 'det frie individs' insitutionssocialisering placerer »Den store Kanon« sig i rækken af negative socialiseringshistorier: Dvs. historier, der indrekte positiverer de borgerlige insitutioner igennem retledning af systemisk fejl orienterede individer (Joey). »Den store Kanon« opstiller imidlertid også en positiv instituonsrepræsentant: Figuren Nick. I dette vil jeg se på disse to figurer som ideologisk tegnede socialtyper.

I »Den store Kanon« præsenteres såvel Joey som Nick som proletarsønner, en slags proletarer. Den mytologiske krigsinsitution maskerer og uniformerer deres senere klassemæssige relation. Dog impliceres det, at commandosoldaten repræsenterer en form for »lavere« håndsarbejde, mens Nicks klassemæssige opstigning ekspliciteres. Joey forbliver med andre ord en slags proletar. Nick derimod realiserer en social opstigning fra proletariat til borgerlig funktionær.

I og med beskrivelsen af det fælles proletariske udgangspunkt ekspliciteres disse to figurer som proletariske *typer*. Jeg vil i dette forfølge den ideologiske tegning af disse to socialtyper og deres indbyrdes relation. I denne sammenhæng vil jeg anskueliggøre den måde, hvorpå den ideologiske typetegning aktivt intervenserer i en proletarisk klasseidentitetsdannelse.

Som proletariske typer *individualiseres* såvel Joey som Nick i forhold til proletariatet som klasse. I hjemme-miljøet introduceres Nick som proletar med individuelle opstigningsambitioner. I krigens mytologiske rum præsenteres han som proletaren, der effektuerer den sociale opstigning til borgerskab (højere funktionær). Heroverfor introduceres Joey i hjemmemiljøet som lumpenproletar (kriminell, anarkisk bandeleder). I den mytologisk militaristiske insitution fremtræder han som systemintegreret på laveste manuelle (funktionær) niveau.

Jeg vil i første omgang fremstille ideologiens klassemæssige erfaringsfortrængning i og med den ideologiske siciatype: Nick.

Nick: Den individuelt opstigende proletar

I og med figuren Nick ekspliciteres den sociale opstigning som individbåren rationalitet, som individuel viljesmulighed. Det borgerlige systemt fremstår som principielt mulighedsmættet.

I kontrasttegningen Nick-Joey privatiseres klasseforholdene. Således realise-

rer Nick tydeligvis den sociale opstigning, fordi han vælger *realiteten*, ikke lyst-udfoldelsen. Omvendt forbliver Joey lavere socialt placert, fordi den fysiske ud-foldelse for ham repræsenterer en individuel *lyst*udfoldelsesmulighed. Mens Nick realiserer den individuelle opstigning, forbliver Joey i historien (en slags) proletar, af lyst og nødvendighed. De to kan som individer ikke andet.

Produktionssfærens objektive klasserealitet fortrænges som klasseforholdenes begrundelse til fordel for privatsfærens privategenskaber. Den private karakter årsagsbetinget klassepositionen. Denne fremtræder da som individuelt valg. Således individualiserer *forløbet* klasseforholdene (og forskellene). I selve formuleringen af Nick som social type demonstreres imidlertid en apriorisk ideologisk erfaringsselektion. Det borgerlige medium udnytter sit formuleringsmopol. I tegningen af figuren Nick (den individuelle opstigning) udnytter ideologien således en positiv reformistisk socialerfaring samt en negativ proletarisk delerfaring.

Ideologiens erfaringsselektion eksemplificeres i og med tegningen af Nicks far. I modsætning til såvel figuren Nick som Joey fremstår Nicks far faktisk som proletar (dokarbejder). Denne 'ægte' proletar formulerer én autentisk proletarisk erfaring: Arbejderen stilles dårligere end dem, der udbytter ham (jfr. s. 3). Denne negative erfaring udnyttes imidlertid i historien som negativt dynamisk afsætningspunkt for en positiv opstigningsforventning. Den negative proletariske erfaring formuleres sammen med en reformistisk socialoptimisme: »Hans far ønskede, at han skulle blive en dygtig ingeniør, ikke en arbejder, der hver morgen skulle stå ved dokporten for at søge arbejde« (jfr. s. 3). Sønnen realiserer ubesværet denne sociale opstigning.

Den negative proletariske erfaring ekspliciteres kun for så vidt den indirekte positiverer det borgerlige klassehierarki. Den borgerlige ideologi formulerer en enkelt proletarisk (negativ) erfaring for bedre at kunne tilbyde det borgerlige classesystem som individuelt mulighedsrættet: For den der vil

Tværtimod at repræsentere et proletarisk classesynspunkt benægter historiens eneste 'rene' proletar enhver proletarisk klasseidentifikation. Som proletar-sønnen, der viljemæssigt realiserer den sociale opstigning individualiserer Nick yderligere klasseforholdene. Mens den fremstiller opstigningen som individuelt tilbud, fortrænger ideologien bevidstheden om klassen som objektivt vilkår. Til denne fortrængning udnytter ideologien klassens negative delerfaringer til sit eget formål.

Ideologien trænger således ind i proletariatets erfaringsområde, men kun dertil, hvor den spejler sig selv (Nick, den realiserede opstigning). Den sociale opstigning har naturligvis kun individuel undtagelsesvis gyldighed. Den del af proletariatets sønner, der bliver tilbage efterlades som blinde punkter i den ideologiske udnyttelse af realerfaringen. Ideologien fremstiller det klasse-atypiske individ (Nick) som klasstypisk mulighed.

Den mytologiske udnyttelse af en strukturreformistisk realerfaring

I det foregående viste jeg en måde, hvorpå ideologien udnytter selv negative proletariske erfaringer til oppotensering af det borgerlige klassehierarki. Her vil jeg ganske skitsere, hvilket positiv ideologisk realerfaring, opstigningsideologien historisk forbinder sig med.

I tegningen af opstigningsfiguren Nick, knytter mytologien an til en faktisk (struktur) reformistisk realerfaring. Denne reformistiske erfaring funderer sig materialhistorisk set i faktiske klassemæssige omstruktureringer efter 2. verdenskrig (Krigsserierne produceres og konsumeres i dag).

Efter 2. verdenskrig vokser proletariatet i den vestlige verden ikke længere i absolutte tal. Derimod foregår en voldsom vækst i de såkaldte mellemlag (service- og funktionærlag). Denne vækst har at gøre med generelle udbygninger af statsapparat og - sektorer. I denne højkonjunkturelle omstrukturingsproces opstår reale opstigningsmuligheder for individer fra arbejderklassen.

Krisen dementerer i vidt omfang disse opstigningsmuligheder. Den strukturreformistiske bevidsthed lever imidlertid længere end de muligheder, den afspejler.

Som opstigningsfiguration refererer Nick til reformismens potentialer efter 2. verdenskrig. I den ideologiske erfaringsfremstilling tildeles de opstegne imidlertid en repræsentation omvendt proportional med deres faktiske antal.

Joey - et lumpenproletarisk alternativ til en social opstigningsfigur.

Med opstigningsfiguren positiverer den borgerlige ideologi et borgerligt klassestandpunkt. I og med opstigningsfiguren som positiv identifikationsfigur fortrænges en mulig proletarisk klasseidentifikation. Jeg vil herefter vurdere også Joey ud fra de klasseforhold, ideologien ikke benævner, og dog bearbejder. Hvorledes bidrager Joey som identifikationsfigur til fortrængning eller destruktion af en proletarisk klasseidentitet?

Mens figuren Nick præsenterer det borgerlige klassehierarki positivt, repræsenterer Joey det negativt: Dvs. han forbliver på et lavt socialt niveau. Mens Nick personificerer den individuelt opstigende proletar, forbliver Joey en slags proletar (commandosoldat/håndlanger). Joey forbliver i hierarkiets bund - af lyst og nødvendighed. Joey akcepterer finalt det borgerlige hierarkis fornuftige nødvendighed - også for ham. Igennem denne Joeys systemindsigt positiveres det borgerlige hierarki indirekte, idet det demonstreres som eneste overlevelsesmulighed også for den anarkiske 'oprører' i historien. Den hierarkisk lavere stilledede overlever ikke uden lederintelligens.

Joey forbliver imidlertid også i hierarkiets bund af lyst. Hæftet igennem foretrækker han den voldsprægede kollektivitet fremfor den mere intellektuelt prægede fællesskabsfølelse udtrykker kort sagt en form for klassesolidaritet. Joey udgør tydeligvis et proletarisk alternativ til Nicks opstigning.

I det følgende vil jeg se nøjere på Joey som proletarisk type. Herunder vil det blive påvist, at den borgerlige ideologi *altid allerede* har forvrænget den proletariske alternativitet, den derefter retleder.

Joey - et lumpenproletarisk klassebevidsthedsperspektiv

Som proletarisk alternativ til den borgerlige opstigningsfigur repræsenterer Joey et fordrejet proletarisk perspektiv.

Joey udtrykker tydeligvis en form for kollektivbevidsthed. Kollektivbevidstheden anskueliggøres imidlertid i lumpenproletariatets, og ikke proletariatets billede. Således dækker ideologien sig ind. I det omfang den individualiserede opstigningsfigur ikke opfanger identifikationen tilbydes som alternativ et lumpenproletarisk kollektivitetsperspektiv, der herefter socialiseres. Joeys latent anarkisk-antihierarkiske destruktionsdrift tegner et fordrejet klassebevidstheds perspektiv.

I hjemme-miljøet (s. 1-7) optræder Joey således i modsætning til Nick i kollektiv - men i et bandekollektiv. Dette kollektiv fremstilles som destruktivt driftsstyret, satanisk ondt (jfr. proletarkvindernes kommentar s. 3. »de djævl«. Jfr. videre s. 4. bandekollektivets onde flokmentalitet: ..»rottede sig sammen mod ham«. Og jfr. s. 5, deres følgeagtige fejhed: »gem lidt af ham (Nick) til mig ..«). Bandens medlemmer overholder ingen fairness-regler, men overfalder i flok og uden at levne offeret en chance. Bandemedlemmerne behandler også den ældre generation dårligt. Jfr. Joeys brutale despekt for faderautoriteten (Joey s. 61.: »Klap i far ...«). Over for Joeys despekt står Nicks kærlige respekt for sin fader(s autoritet) (jfr. s. 7.: »Nick tøvede lidt ... Det sidst menneske, han ønskede at såre, var hans far«).

I det hele taget er bandemedlemmernes omgangsformer - også indbyrdes - præget af brutalitet. I modsætning hertil omgås Nick og de overordnede civilt og hensynsfuldt.

Modsætningen 'kollektiv (bevidsthed) - individ' gennemtrænger hele historien. Hjemme: bandekollektivet overfor Nick. I krigen: kontrasteres Joeys og »drenge« udfoldelse med Nicks heroiske individualudfoldelse. Krigen funktionaliserer lumpenproletarens voldsdrift. Her positiveres den således, men kollektiv-driften fremstår stadig som laverestående i forhold til en individualiseret adfærd (jfr. oberstens markering af Nicks mereværd, s. 32: »Dit job her er langt mere værd end et dusin soldaters ved fronten«). Hvor det første (bande) kollektivitetsperspektiv fremstilles som destruktivt, fremstilles det andet (soldater) kollektiv som i sidste ende hovedløst, og derfor hjælpeløst lederafhængigt (Nick redder »drenge«).

Ganske vist opskriver krigen mands-mythologi en mand-til-mand solidaritet (jfr. Joeys respekt for den tyske frontkæmperes fysiske mod overfor hans despekt for den engelske skrivebordssoldat). Joeys respekt kan læses som mytolo-

gisk fordrejet udtryk for solidaritet 'mændene på gulvet' imellem. Dette kollektive solidaritetsudtryk fratages imidlertid ethvert perspektiv. For det første fordrejes solidaritetsmanifestationen i krigsmytologien til uigenkendelighed: Joey bekæmper tyskeren, forsvarer faktisk englænderen. Solidariteten udgør en tom gestus. For det andet udviser den overordnede englænder selv inden for mandsmods-mytologien et fysisk mod større end nogen frontkæmpers. (Den overordnede Nick påtager sig *frivilligt* feltens farer!)

Konklusion på typen Joey som 'proletarisk' alternativ til en borgerlig opstigningsfigur.

I fremstillingen af Joeys latent 'oprørske' adfærd, introduceres først et lumpenproletarisk kollektivitetsperspektiv, dernæst retledes endog dette perspektiv. Ideologien dobbeltsikrer sig. Joeys anti-systemiske »lyst« fremstilles ført som socialt meningsløs, siden tilskrives den en social mening - for borgerskabet: Lumpenproletarens destruktionsdrift fornuftiggøres socialt i krigen som billede på kampen mod proletariatet (for det nationale borgerskab). Den borgerlige militaristiske voldsinstitution præsenteres som lumpenproletarens fornuftigste sociale mulighed. Først krigen og militarismen tilforordner voldslysten en social mening.

I og med fremstillingen af Joey som lumpenproletar har ideologien allerede i typetegningen individualiseret og perverteret det proletariske alternativ, forløbet derefter yderligere bearbejder. Som opstigningsfiguren individualiserer og fortrænger klassen som objektivt vilkår, repræsenterer lumpenproletaren et på forhånd individualiseret og socialt afsporet alternativ til en proletarisk klassebevidsthed.

Lumpenproletaren - individualisten, der falder nedan om proleteriatet.

Jeg vil i dette præsentere nogle stikord til en klassemæssig placering af lumpenproletaren. (Min kilde hertil er A. Leppert-Føgens bog »Dei deklassierte Klasse«). Disse stikord skal dokumentere min påstand om, at lumpenproletaren udgør en fordrejet ideologisk afbildning af en proletarisk klasseholdning. Som opstigningsfiguren repræsenterer en proletarisk type, der allerede har forladt et proletarisk klassestandpunkt (Nick) refererer lumpenproletarfiguren til en proletarisk type, der *aldrig* har haft et klart klassestandpunkt.

Lumpenproletariatet rummer anti-sociale elementer som tyve, svindlere, prostituerede, voldsmand etc. Lumpenproletariatet tegner kort sagt samfundshierarkiets bund. Lumpenproletariatet falder økonomisk og politisk *nedan om* de ejendoms- og udbytningsforhold, der binder de øvrige klasser sammen som klasser. Lumpenproletariatet udgør således ingen klasse. Tværtimod udgør lumpenproletaren samfundets udstødte individualist. Lumpenproletaren individualiseres i forhold til samfundets hovedklasser. Han besidder ikke ejendom, og

han producerer ikke merværdi, er ikke i kapitalforholdets forstand udbyttet. Lumpenproletarens virksomhed er kun undtagelsesvis produktiv. Sædvanligvis parasiterer han på klassesystemets forskelligt institutionaliserede svagheder.

Lumpenproletariatet opsamler samfundets deklasserede elementer. Lumpenproletariatets almindelige elendighed skal imidlertid ses i sammenhæng med proletariatets 'frihed' fra produktionsmidler, eller med proletariatets elendighed. Lumpenproletaren udelukkes fra produktionsprocessen og henvises derfor til forskellige former for illegal og parasitær selvopretholdelse.

Fordi lumpenproletaren i klasse-mæssig forstand udelukkes fra produktionsprocessen, reduceres hans 'klassebevidsthed' typisk til, individualiseret, rå selvopretholdelsesdrift. Da han ikke integreres i det borgerlige samfunds reproduktionsproces, og på den anden side pauperiseres af den, antager hans protest typisk individuel, destruktiv form. Lumpenproletarens grundlæggende udelukkelse fra den samfundsmæssige (re)produktionsproces modsvares af en politisk retningsløshed/apati.

Lumpenproletaren kan dog bestandig genkendes på sin individualistiske »verkäuflichkeit« ('salgvillighed'), den, der i sidste ende garanterer hans forbrødring med det kapitalistiske system. På grund af denne individualistiske selvopretholdende »verkäuflichkeit«, og fordi hans interesser ikke kan samles til en klasseinteresse, udgør han et permanent kontrarevolutionært råmateriale for borgerskabet som aktivt klassesubjekt. Som småborgerskabet typisk udgør fascismens ideologisk massebasis, udgør lumpenproletaren ligeså typisk borgerskabets aktive stødtrop i kontrarevolutionær voldsaktion (f.eks. fascistisk kontrarevolution/krig).

Lumpenproletariates politiske uselvstændighed, eller labilitet, begrundes sig kort sagt i det forhold, at lumpenproletariatet aldrig har været tilskrevet en klasse-mæssig identitet. Lumpenproletarens sociale reaktioner kanaliseres derfor af den individuelle reaktions vej eller den kanaliseres igennem bandekollektivets sum af socialt retningsløse reaktioner.

Lumpenproletariatets manglende proletariske klasseidentifikation viser sig også hyppigt i den indbyrdes, kollektive adfærd. Brutal borgerlig hierarkiadfærd træder her i stedet for klassesolidaritet. Bandens interne 'moralkodeks' imiterer ofte den borgerlige hierarkiadfærd, når den er mest usublimeret og repressiv. Dvs. bandens interne organisationsform har ofte strukturelle lighedstræk med den del af den borgerlige kultur, lumpenproletariatet faktisk kommer i berøring med: de repressive voldsinstitutioner: Hær og politi. Bandens kultur og justits er en virkelig - omend fortrængt - del af den borgerlige kultur. Bandens kultur er borgerskabets kultur uden bukser på.

»Den store Kanons« identifikationstilbud - konklusion

Den militatistiske institution billedliggør mytologisk outreret den »fredeligt« in-

situationaliserede klasseundertrykkelse, der er historiens socialisationsmæssige tilbud. »Den store Kanon« kan bestemmes som borgerlig identitetsdannelsehistorie. »Den store Kanon« fortæller historien om to proletardrenge forskellige udvikling henimod fælles identifikation med klassehegemoniet. Klasseinstitutionen tildeler de to proletariske typer en borgerlig identitet. Den identitetsløse lumpenproletar tilbydes driftsfunktionalisering som håndlanger i den militaristiske voldsinstitution, mens den identitetsplittede (opstigningsfigur) tilbydes klassemæssig integration på højere bureaukratisk niveau. Mens den enes destruktionsdrift fungerer for borgerskabet, indtages den anden som civil funktionær i borgerskabet.

Opstigningsfigurens identitetsproblem anskueliggøres som spænding mellem barndommens proletarisk/lumpenproletariske driftsidentitet og voksendommens funktionærrealitet. Lumpenproletarens identitetskonflikt fremtræder som en spænding imellem anarkisk systemprotest versus hierarkisk realitetsaccept. Krigens mytologisk 'realistiske' insitution løser begges identitetsproblem. Idet funktionæren demonstrerer fysisk kamppotens, demonstrerer han beherskelsens berettigelse - for sig selv (»Han havde bevist sit værd i kamp«, jfr. s. 64). (Drifts) lederen har overstået sin personlige lederkrise. Proletardrenge identitet som borgerlig leder er færdigdannet, fortiden afdæmoniseret. Også lumpenproletarens identitetsproblem løses med den overordnede magtopvisning. Lumpenproletaren Joey skal socialiseres til agent for klassemagten. Lumpenproletarens sprog er magtens usublimerede, håndgribelige sprog. Forløbet afslører Joey som også i fysisk henseende Nick underlegen. Joey overgås i voldsintens, hvorefter han indser systemets fornuft. Kampmytologien udgør en typisk lumpenproletarisk konservativ-radikal mandsetik. I voldsintens låner den klassemæssigt identitetsløse en individuel magtidentitet.

»Den store Kanon« beskriver to socialiseringsforløb, der hver på deres måde 'pædagogiserer' det borgerlige klassehegemoni. Mens historien formidler de borgerlige identifikationsbud, splitter den 'proletariske' typetegning ethvert alternativt identitetsperspektiv. »Den store Kanon« eksemplificerer den borgerlige underholdnings autoritære socialiseringsstruktur. Den borgerlige ideologi bearbejder aktivt klassemodsætningen i og med forhåndsfortrængningen af alternative klasseudtryk.

Den borgerlige underholdning udnytter allerede i typetegningen sit formuleringssmonopol. Mytologien bevæger sig ind i proletariatets erfaringsområder, men kun dertil, hvor den kan bekræfte sig selv: Klassens opstigende enkeltindivid præsenteres som idealtypisk klasserepræsentant (»Hvis bare alle de andre var som ham« s. 3) - mens den, der bliver tilbage aftegnes som klasseatypisk outsider, lumpenproletar. Og endog outsideren har systemet 'arbejde' til: I borgerskabets repressive voldsinstitution fungerer selv lumpenproletarens destruktionsdrift.

Billedliggjort i det militariske hierarki rejser det kapitalistiske klassehierarki sig da af historien som progressivt, mulighedsmættet, og i de 'proletariske' typer (Nick, Joey, Nicks far) bearbejdes klasserealiteten uden at benævnes. Klassen repræsenteres gennem de klassemæssigt individualiserede typer, lumpenproletar og opstigningsfigur.

Ideologiproduktets opdragelsesstruktur kan altså ikke vurderes adskilt fra de klasseforhold, der ikke omtales. Ideologien præsenterer klassemæssig opdragelse igennem fortrængning og fortegning af klasseforholdene. »Den store Kanon« opdrager til klasseherredømmets reproduktion igennem i egentligste forstand negativ socialisering: Dvs. socialisering bort fra en autentisk klassebevidsthedsdannelse. »Den store Kanon« opdrager således igennem forløb og typetegning til offensiv akcept af den borgerlige klassemagt. Det borgerlige hegemoni fremstår som den eneste mulige og nødvendige interesseforvaltning - også for historiens 'proletarer' eller sagt positivt: »Den store Kanon« pædagogiserer det borgerlige herredømme.

Lizzie Ørvad Andersen